

Блок IV

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ СІМ'Ї: АДАПТАЦІЯ ТА ВЗАЄМОВПЛИВИ У СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

• Джерело 22 Мовою першоджерела

Молодь ХХІ ст. про міжнаціональні шлюби

- Одружуватися не обов'язково лише з представниками своєї національності (українець, 18 р., Київ).
- Ще можу уявити собі представника іншої раси другом. А членом сім'ї — важко (кримська татарка, 35 р., АР Крим).
- Якщо людину любиш, то не важливо, ким він буде за національністю (грекня, 33 р., Донеччина).
- Шлюб створюється на основі не національних, а психологічних, особистісних якостей (росіянин, 31 р., Київ).
- Зазвичай життєві проблеми не залежать від національності (гагаузка, 17 р., Одещина).
- Слід зберігати чистоту нації, хоча мені би не заважало, якби біля мене була людина іншої національності, я би поважав її традиції (угорець, 19 р., Ужгород).
- Мені важливо, щоб мій чоловік був євреєм, бо мені буде легше з ним порозумітися, бо ми будемо говорити на одній і тій самій культурній мові. Це робить легшим спілкування (єврейка, 21 р., Київ).
- Стосовно окремих етносів існує упереджене ставлення. Якщо румунку чи угорку то нехай бере за дружину, а циганку — то ні (українець, 20 р., Закарпаття).
- Не знаю чи Україна готова до того, щоби в ній народжувалися маленькі негрєнята. Напевно, цим дітям ще важко у нашому суспільстві (українка, 16 р., Львів).
- Своім другом я ще можу уявити негра чи китайця, а от членом родини — ні (угорець, 19 р., Ужгород).
- Ніколи не говори ніколи, але особливого бажання нема вийти за представника іншої раси (гагаузка, 21 р., Одещина).
- Легко можна навчити дитину своїй культурі, не розбиваючи культури свого чоловіка (болгарка, 19 р., Одещина).
- Більше проблем у різнонаціональних сім'ях: різні менталітети, різні віросповідання, різні погляди на життя (росіянка, 17 р., Київ).
- Тато, коли мені виповнилося 16 років, сказав: араб, гагауз і молдаванин — щоб я їх не бачив. У мене поки хлопець болгарин (болгарка, 20 р., Одещина).
- Більшість сучасних шлюбів кримських татар моноетнічні. Буває, що чоловіки — кримські татари — беруть собі в дружини представниць інших національностей. Було й навпаки, але дуже рідко (кримський татарин, 18 р., АР Крим).

- У поліетнічних сім'ях більше проблем, але коли вони долаються, то ця родина стає міцнішою (українець, 21 р., Харків).
- Якщо нація сильно асимілюється в суспільстві, в якому вона живе, то я проти змішаних шлюбів. А якщо її кількість зберігається, то я не проти. Я вважаю, що якщо суцільно будуть змішані шлюби, то кримськотатарська національність асимілюється (кримська татарка, 20 р., АР Крим).
- Коли тато українець, а мама молдаванка, дитина буде стверджувати, що вона українець — це престижніше (гагаузка, 19 р., Одещина).
- Більше проблем у міжнаціональних сім'ях. Бо там спірні питання є: у яку школу віддати дитину (румун, 19 р., Закарпаття).
- В поліетнічних шлюбах, коли українка одружується з росіянином чи арабом, то він приносить щось своє і не завжди українці можуть звикнути до цього. Вже тут починаються певні проблеми (українець, 18 р., Київ)

Міжетнічні проблеми при виборі подружньої пари в сучасній Україні. Васянович О. Форум націй. Газета конгресу національних громад України. — 2011. — вер.-жовт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.forumn.kiev.ua/2011-112-113-09-10/112-16.html>.

• Джерело 23 Думка дослідника

Ксенофобія як показник невігластва

У 1994–1996 рр. у середньому 34% дорослого населення України готові були допустити представників інших етнічних груп як членів своєї сім'ї та близьких друзів, а в 2010–2012 рр. — тільки 17%. Найкраще ставляться (ми вивчали не тільки етнічні, а й лінгвоетнічні групи) до україномовних українців, потім ідуть російськомовні українці, росіяни, потім, із деяким відривом, білоруси, поляки, вслід за ними йдуть євреї. Ще у 1994-му євреї були ближчі, ніж решта неслов'янських груп, а тепер «відстань» трохи зросла. Приблизно на одному рівні представлені німці, французи, американці, канадці, румуни. Найгірше ставляться до негрів і циган. При цьому 35% дорослого населення не хотіли б допускати в країну циган, а 18% — негрів.

У селі найвищий рівень ксенофобії, в селищі міського типу він нижчий, у місті з населенням до 500 тис. чоловік — ще нижчий, а у великих містах — помітно нижчий.

Ксенофобія, безумовно, явище негативне. Останнім часом дехто вважає, що це працює на згуртування нації: є корінна, або титульна нація, що дала назву країні, і в неї мають бути якісь переваги, а тому ксенофобія щодо інших — це добре. Дехто пропонує ввести в паспорти графу «національність», відстежувати, щоб на всіх керівних позиціях кількість етнічних українців була не меншою, ніж статистичне співвідношення. Дивно, як кепсько люди засвоюють уроки історії, пропонуючи прості, але тупикові рішення.

Інтерв'ю з генеральним директором Київського міжнародного інституту соціології Володимиром Паніотто / Дзеркало тижня [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/socium/ksenofobiya-yak-pokaznik-neviglastva-roste-razom-iz-lyudinyou-_.html.

• Джерело 24 Свідчення очевидців

Інтернет-інтерв'ю

Він — грузин. Вона — українка. Іванна плюс Арчил — це формула кохання. Стосунки переросли в роман, роман — у велику любов. Усі етапи створення сім'ї минули за кордоном. У Швейцарії та США. Осіли в Україні. Нині Арчил, Іванна та дві їхні доньки в родині спілкуються між собою на чотирьох мовах.

Арчил Цинцадзе, чоловік: «Іванка така людина, яка ставиться з великим розумінням до того, що я — грузин. Діти розуміють. З дітьми спілкування у мене абсолютно на грузинській. Іванна спілкується українською».

Іванна Климбуш-Цинцадзе, дружина: «Я думаю, тільки за рахунок того, що кожен із нас настільки любить своє, ми вміємо поважати інше, тому мовне питання взагалі не стоїть».

Російська в родині Климбуш-Цинцадзе — мова міжнаціонального спілкування. Так Арчил та Іванна познайомилися. Живучи за кордоном, спілкувалися англійською. Згодом перейшли до знайомства, відповідно, з українською та грузинською.

Іванна Климбуш-Цинцадзе: «Я вчу грузинську, бо мені ж потрібно розуміти, про що чоловік говорить з дітьми».

Діти не відстають від батьків. Соломія та Меланія, у грузинському варіанті — Саломе та Мелано — володіють англійською, грузинською та українською. Російську вивчили самі.

Арчил Цинцадзе: «Діти уже розмовляють на двох мовах. Не кажучи про те, що вони чомусь і незрозуміло як підхопили російську мову, якій в принципі їх ніхто не вчив. Вони з української школи це принесли».

Здібності та навички поліглота на сімейному рівні вимагають додаткових зусиль. Тому обидві дівчинки навчаються у двох школах.

Іванна Кампуш-Цинцадзе: «Крім того, що п'ять днів вони ходять до української школи, ще два дні на тиждень — до грузинської».

Арчил Цинцадзе: «У нас в сім'ї вважається так: чим більше мов ми знаємо, тим більше можливостей ми маємо в цьому житті».

Спілкування без бар'єрів. «ВІККА» (Відео-Інформаційний Комерційний Канал) — регіональна телекомпанія. — 2012. — 27 лип. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vikka.c.k.ua/ua/news.php?bl=1&pid=6&view=5783>.

• Джерело 25 Свідчення очевидців

Із інтерв'ю з Іреною Карпою

Народилася у Черкасах. Мешкала з родиною спочатку в Івано-Франківську, потім у Яремче — невеликому містечку у Карпатах. Закінчила Київський національний лінгвістичний університет, відділення французької філології.

Від 1999 р. є солісткою й авторкою текстів гурту «Фактично самі» (з 2007 — «Qarqa»), музика якого становить суміш індастріалу, панк-року, хардкору та психоделічного тріп-хопу.

Зараз Карпа входить до п'ятірки найбільш затребуваних українських прозаїків.

Розлучившись з першим чоловіком Антоном Фрідляндом, вдруге вийшла заміж за американського фінансиста Нормана Пола Генсена. 2010 р. у них народилася донька, яку назвали тибетським ім'ям Корена-Джіа. 2011 року в Барселоні народила другу доньку. З 6 жовтня 2012 р. веде програму «Наші в Раші» на Новому каналі. Програма присвячена російським зіркам шоу-бізнесу, які походять з України.

— Ви живете зараз на дві країни?

— В пропорціях важко сказати. За останній рік двічі по два місяці були в Іспанії — то я народжувала дитину, то ми втікали від зими. Але більше все таки в Україні. Насправді я в Америці рідко буваю, хіба що до чоловікових батьків їздимо.

Я його дуже люблю і поважаю, правда, він мені не вірить...

— Чому?

— Ну, бо йому здається, що я така, знаєте... Мишка бігла, хвостиком махнула... Думає, що на довго мене не вистачить... А взагалі запорука нормально-го шлюбу у тому, щоб жити без страху, що тебе покинуть.

Тут, правда, не таке «безстрашшя», як у наших чоловіків, котрі в сидять біля телевізора, а ти давай котлети смаж і перевіряй дітям уроки, бо я такий прекрасний, і на тобі женився...

Це — одна з причин, чому я вийшла заміж за американця, людину заходу, а не за українця. Хоча — щоб нікого не образити — хочу сказати, що пішла така тенденція, що прогресивних чоловіків стає все більше.

— Ваші діти не губляться в багатомовності?

— У мене діти російської мови не розуміють. Вони на неї якимось чином навіть не реагують. Вдома є англійська. З суржика няні перейшли на дуже гарну українську. І вже навіть мої друзі дивуються: де ти взяла таких нянь?

Ірена Карпа: «Почув українську — і вже боїться курити мені в лице» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/sogodennya/_pochuv-ukrajinsku-i-vzhe-bojitsya-kuriti-meni-v-lice-irena-karpa.

• ДЖЕРЕЛО 26 Спогади очевидців

Історії східного кохання вивчав Олесь Кульчинський, сходознавець

Якимось перебираючи в пам'яті коло своїх друзів, я зауважив, що серед них чимало жінок ще в студентські роки повиходили заміж за східних чоловіків або щонайменше тривалий час зустрічалися з ними.

«Маджнун та Лейла».

Мирослава виймає з файла дбайливо складені докупи роздруківки електронних повідомлень та передає їх мені. Написані доволі непоганою англійською, листи переповнені романтичними висловами та згадками героїв середньовічних перських поем. Узагалі, про вміння східних чоловіків залицятися можна писати романи.

Алі розповідав про їхні звичаї, пошану до жінок та дітей, пояснював багатоженство в ісламі: як справедливо вчинив Пророк, дозволивши чоловікам мати кілька дружин, щоб не було самотніх жінок. Але при цьому запевняв, що на практиці таких шлюбів трапляється небагато, і я залишуся для нього єдиною та найбажанішою на ціле життя.

Словом, від наших такої ласки не дочекаєшся. Потім ми кілька разів зустрічалися в Києві та за кордоном. Причому ці зустрічі мене нітрохи не розчарували. Він не вживає алкоголю, не курить, надзвичайно ввічливий.

— То що тебе стримало? Чому ти не вийшла за нього? — дивуюся я.

— Не наважилася. Ми вже збиралися одружуватися, і тут він почав викладати догми та канони ісламу...

У сімейному житті дружина ортодоксального мусульманина зобов'язана строго дотримуватися ісламських традицій: не покидати дім без його дозволу та не приймати гостей, жити в окремій частині дому, виконувати хатні обов'язки, а не підніматися вгору кар'єрними щаблями, виховувати дітей тільки одновірцями з чоловіком та слухатися свекрухи, яка перед заміжжям навіть може перевірити її на цноту.

«Калинова сопілка».

Хай там як, а іншу мою приятельку іранське суспільство нітрохи не нажахало. Навіть навпаки — привабило. Щоправда, її чоловік належить до вкрай вузького кола майже світських іранців, які здобули високу освіту на Заході та походять з родин, що впевнено почувалися в країні й до ісламської революції 1979 року.

Хоча такі випадки й доволі рідкісні, та можна сказати, що Катерині Криконюк удалося в Ірані себе реалізувати. Удосконаливши за чимало років у цій країні фарсі, яку вивчала в університеті, вона стала чи не першим тлумачем українських авторів перською мовою.

Я мимоволі дивлюся на малих дівчинку та хлопчика, що невідступно крутяться біля Каті в її ошатній київській квартирі. Обоє володіють і перською, й українською. Старша Нікі, яка щойно ввічливо прочиняла мені двері й запрошувала в квартиру, вже ходить до школи.

— Важко взагалі було призвичаїтися до такої відмінної від нашої країни? — запитую я колишню одногрупницю.

— Добре знаючи мову та іранський соціум, я не відчувала особливого дискомфорту, коли переїхала жити до Ірану. Буденне життя там, як і всюди, має і хороші моменти, і не зовсім. Але позитивні фактори переважають. Може, тому, що я сприймаю сучасний Іран крізь призму його культурно-релігійної історії. Щодо політики, то це окрема тема.

Загалом кажучи, мене приваблюють у цій країні теплі родинні стосунки, багатий етикет щоденного спілкування, бажання людей допомагати й бути корисними. Це все лежить в основі ментальної програми пересічного іранця й на протигагу надмірному європейському індивідуалізму робить людину добрішою, більш співчутливою до страждань решти.

Як відомо в Ірані панує шиїзм. Коли ж вивчаєш шиїзм ближче, то виникає далека асоціація з ортодоксальним православ'ям, де так само велику вагу має віра в чудо, так само релігійна міфологія рясніє оповідками про добрі вчинки святих, так само можна помітити надмірну, я навіть сказала б, фанатичну прив'язаність до зовнішніх обрядів і канонів.

Східні кохання українок. Розповіді не для романів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/26667/Skhidni_kohanna_ukrajinek_Rozpovidi_ne_dla_romaniv.

• Джерело 27 Спогади очевидців

Сім'ї транснаціональних мігрантів в Україні

Махмуд і його сім'я втекли з Афганістану 1993 року, коли йому було трохи за тридцять. Вони прибули до України майже після року мандрів Пакистаном і Казахстаном. Плануючи осісти в Європі, Махмуд ніколи не думав, що залишиться в Києві майже на десять років. Він, його дружина і донька 1998 року нарешті отримали статус біженців в Україні. Родина знайшла житло біля Троєщинського ринку, де в них з дружиною з'явилася ще одна донька, й почала облаштовувати життя в Києві. До 2001 року він придбав броньовані двері й ґратки для вікон, щоби захистити свій новозбудований світ від грабіжників і бандитів.

Махмуд і його сім'я рідко отримують допомогу від української влади і лише незначну допомогу від міжнародних організацій у справах біженців. Вони торували свій шлях в Україні самостійно. Обидві доньки ходять до україномовної школи, і Махмуд з дружиною періодично беруть участь у батьківських зборах. Він також підтримує зв'язки з афганськими організаціями й щодня молиться у місцевій мечеті. Він може розмовляти російською й українською, хоча стверджує, що писати жодною з цих мов не вміє. Як діабетик зі скаліченою правою рукою, він отримував необхідну медичну допомогу в Києві різними каналами. Торгуючи на Троєщинському ринку, Махмуд краще забезпечує свою сім'ю, ніж це було можливо в Афганістані чи Казахстані.

Рубл Б. Капітал розмаїтості. Транснаціональні мігранти в Монреалі, Вашингтоні та Києві / Пер. з англ. Т. Цимбал. — К.: Критика, 2007.

• Джерело 28 Думка дослідника

Багатомовне середовище.

Мовна адаптація транснаціональних мігрантів

Діти київських мігрантів із Афганістану, Курдистану, Африки та В'єтнаму ходять до шкіл, які не пропонують жодних спеціальних програм сприяння акультурації, ніякої спеціальної мовної підготовки для навчання російською або українською, і вкрай рідко влаштовують корективні курси з інших предметів. Але що цікаво, вчителі, шкільна адміністрація, батьки-мігранти та самі їхні діти засвідчують, що за загальною навчальною успішністю неможливо відрізнити дітей, чиї батьки народилися за кордоном, від школярів, чиї батьки народилися в Україні.

Діти мігрантів розповіли, що головним чином використовують в Україні свою рідну або російську мову, коли спілкуються з сім'єю або друзями. Переважна більшість дітей, які прибули до Києва перед 1995 роком, навчаються в україномовних школах, хоч ця тенденція змінилася на користь російськомовних шкіл наприкінці 1990-х років.

Попри те, що вжиток української мови дітьми транснаціональних мігрантів поступається використанню російської та рідної мови батьків, він вищий, ніж рівень її ужитку, зафіксований у опитуваннях неетнічних українців, що жили в Україні на початку 1990-х років.

Діти транснаціональних мігрантів Києва створюють своє багатомовне середовище, в якому всі учасники почергово користуються трьома мовами — мовою своїх батьків, російською та українською.

Рубл Б. Капітал розмаїтості. Транснаціональні мігранти в Монреалі, Вашингтоні та Києві / Пер. з англ. Т. Цимбал. — К.: Критика, 2007.

ЗАВДАННЯ ТА ЗАПИТАННЯ

1 Розмістіть по різних стінах аудиторії таблички з написами:

- ♦ «При створенні сім'ї національність не відіграє особливого значення»;
- ♦ «При створенні сім'ї надаю перевагу моноетнічній родині»;
- ♦ «При створенні сім'ї варто враховувати національність майбутнього подружжя».

Роздайте учасникам по картці з цитатою із **Джерела 22** і попросіть самостійно прочитати, не озвучуючи іншим учасникам. Використовуючи метод «Займи позицію», запропонуйте учасникам прочитати написи на всіх табличках і підійти до тієї, напису на якій відповідає, на думку учасника, зміст цитати.

Попросіть кожного члена групи прочитати цитату вголос і пояснити свій вибір.

Після завершення обговорення запропонуйте учасникам повернутись на свої місця і продовжіть роботу із джерелами.

2 Прочитайте **Джерело 23**.

- ♦ Щодо яких національностей в населення України фіксується страх чи неприйняття?
- ♦ Як Ви зрозуміли, що таке ксенофобія?
- ♦ Як, відповідно до документа, проявляється ксенофобія в українському суспільстві?
- ♦ Чи були серед цитат, з якими Ви працювали (**Джерело 22**), висловлювання, які можна віднести до проявів ксенофобії?

3 Прочитайте **Джерела 24 та 25**.

- ♦ Чим родина Іванни і Арчила та Ірени Карпи відрізняються від згаданих у **Джерелі 21** родин? Чому?
- ♦ Що, на вашу думку, лежить в основі створення сучасної міжнаціональної сім'ї?
- ♦ Від кого і від чого залежить вибір мови для спілкування у гетерогенних сім'ях?

- 4 Об'єднайтеся в чотири групи. Прочитайте **Джерела 27 і 28**. Працюючи у групах, випишіть окремо «переваги» та «проблеми» проживання в Україні сімей транснаціональних мігрантів. Після завершення роботи, використовуючи метод «Коло ідей», попросіть представників груп по черзі, уникаючи повторів, називати по одному прикладу «переваг» і «проблем». Процес триватиме доти, доки всі ідеї не будуть озвучені. Під час роботи всі ідеї запишіть у табличку на фліпчарті або дошці та обговоріть їх. Попросіть учасників пригадати, на які «переваги» і «проблеми» у міжнаціональних шлюбно-сімейних стосунках вони натрапляли, працюючи з матеріалами заняття. Упродовж обговорення наголосіть, що наявність проблем ускладнює можливість міжкультурного діалогу, але такий діалог стає більш реальним тоді, коли люди у національній багатоманітності знаходять переваги.
- 5 На основі текстів **Джерел 21, 25, 26 та 27** дайте відповіді на запитання: чим транснаціональні родини відрізняються від міжнаціональних шлюбів громадян однієї країни? Чому? Де мешкали згадані сім'ї? Чим ці родини відрізнялися від інших?

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО ОБГОВОРЕННЯ

Після представлення результатів роботи (1, 2, 3, 4 групи) поверніться до ключового запитання:

- ◆ Як змінювались сімейно-шлюбні (родинні) відносини у ХХ — на поч. ХХІ ст. у площині міжкультурного діалогу?
- ◆ Що впливало на ці зміни і що впливає зараз?

Проведіть підсумкову рефлексію за такими запитаннями:

- ◆ Про що Ви дізналися на занятті?
- ◆ Який вид роботи Вам сподобався і чому?
- ◆ Що Вас здивувало під час роботи?
- ◆ Які види діяльності були для Вас найбільш складними і чому?
- ◆ Які запитання були для Вас складними?
- ◆ Що, на Вашу думку, ускладнює міжкультурний діалог в сім'ї, а що йому сприяє?
- ◆ Якою бачите Ви свою майбутню сім'ю, міжкультурний діалог в ній?